

dr hab. (prof.DSW) Marek Heine

Wrocław, dnia 07 stycznia 2020r.

Wydział Studiów Stosowanych

Dolnośląska Szkoła Wyższa

Recenzja

w postępowaniu habilitacyjnym dr Katarzyny Pawełek prowadzonym przez Wydział Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

W przygotowaniu recenzji w przewodzie habilitacyjnym opieram się na zapisach Ustawy z dnia 14 marca 200 r . o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, regulacjach normatywnych zawartych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 18 marca 2011r oraz przepisach zawartych w Rozporządzeniu MNiSW z dnia 1 września 2011 w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Zgodnie z treścią art. 16 Ustawy o stopniach i tytule naukowym...,do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba która posiada stopień naukowy doktora oraz osiągnięcia naukowe uzyskane po jego otrzymaniu, stanowiące istotny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej, a także wykazuje znaczną aktywność naukową.

Katarzyna Pawełek uzyskała pierwszy stopień naukowy magistra psychologii w roku 1994 na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 1996 poszerzając zakres swoich kompetencji uzyskała na tym samym Wydziale stopień magistra pedagogiki.

W roku 2003 na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu uzyskała stopień naukowy doktora w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *„Społeczność lokalna wielkiego miasta wobec zachowań dewiacyjnych dzieci i młodzieży”*

przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof.zw. dr hab. Wiesława Ambrozika.

Od roku 2003 pracuje jako *nauczyciel* akademicki w Zakładzie Resocjalizacji Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Poza uzyskanymi stopniami naukowymi posiada szeroki zakres kompetencji nabytych w procesie studiów podyplomowych i kursów poszerzających zakres posiadanych umiejętności zawodowych.

Ocena osiągnięć naukowo badawczych

a) ocena osiągnięcia ,określonego w art. 16 ust.2 Ustawy...

Do oceny osiągnięcia o którym mowa w art.16 ust.2 Ustawy o stopniach i tytule naukowym... Habilitantka przedstawiła monografię zatytułowaną „ *Kształcenie charakteru- brakujące ogniwo wychowania*” opublikowaną przez Wydawnictwo naukowe UAM w Poznaniu w roku 2019.

Praca o ogólnej objętości 390 stron została podzielona na trzy części, rozpoczyna się od rozważań dotyczących problematyki kształtowania charakteru z perspektywy nauk o wychowaniu / część 1 i 2/, rozprawę kończy część trzecia w której Autorka prezentuje założenia metodologiczne i wyniki własnych badań dotyczących idei kształcenia charakteru w procesie wychowania. Struktura pracy jest prawidłowa ,odzwierciedla poziom aktualnej wiedzy w badanej problematyce oraz potwierdza wysoki poziom kompetencji Autorki w analizowanej problematyce.

Rozważania teoretyczne zawarte w pracy rozpoczyna Autorka od przytoczenia tezy o współcześnie występującym kryzysie wychowania.

Istotnie, jest to opinia dość powszechnie wyrażana, czego Autorka dowodzi powołując się na liczne źródła. Jednym z przejawów tego kryzysu ma być dynamika przejawów nieprzystosowania społecznego w tym przestępczości młodzieży. Analiza danych statystycznych publikowanych przez GUS nie potwierdza jednak tezy o wzroście tego przejawu nieprzystosowania społecznego , w ostatnich latach widoczny jest spadek ilości nieletnich / w liczbach bezwzględnych jak i wskaźnikach współczynnikowych/, wobec których sądy zastosowały przewidziane prawem środki . W Polsce w roku 2015 za czyny

karalne popełnione przez nieletnich sądy zastosowały adekwatne środki wobec 12237 sprawców w roku 2018 zastosowano takie środki wobec 9754 sprawców. Zmniejsza się także ilość nieletnich przebywających w placówkach resocjalizacyjnych. Teza o kryzysie wychowania wymaga nieco wnikliwszego uzasadnienia. Przyjęcie założenia, że mamy do czynienia z kryzysem wychowania, który tu i teraz zaistniał, skłania także do konkluzji, że kiedyś było lepiej, a splot różnych, czynników współcześnie ukształtowanych, doprowadził do tej kryzysowej sytuacji. Z perspektywy własnych doświadczeń zawodowych nie mogę z przekonaniem stwierdzić, że lata 50- 60 czy 80- 90 to lata wychowawczych sukcesów, osiągniętych przez powołane do realizacji tego celu instytucje. Kryzys wychowania ma jak się wydaje cechy zjawiska permanentnego. W pełni podzielam pogląd Autorki gdy przytaczając poglądy Karla Jaspersa stwierdza, że współcześnie mamy do czynienia z zanikiem wychowania substancjalnego na rzecz nieustannych eksperymentów pedagogicznych .

Rozważania Autorki zawarte w części pierwszej, zwłaszcza dotyczące dylematów wychowawczych i etycznych aspektów kształcenia charakteru potwierdzają szeroki zakres jej kompetencji w analizowanej problematyce i umiejętności analitycznych w doborze argumentacji dla uzasadnienia przesłanek teoretycznych dla koncepcji badawczej zawartej w części trzeciej pracy.

W rozdziale trzecim, części pierwszej *"Wychowawcze i etyczne aspekty kształcenia charakteru"* Autorka dokonuje wnikliwej analizy poglądów dotyczących roli kształcenia charakteru w procesie wychowania ukazując głównie argumenty przemawiające za celowością podejmowania takich działań. W rozważaniach tych w mej ocenie brakuje odniesienia do kwestii relacji, państwo a wychowanie, czy problematyki roli państwa w ideologiach wychowawczych. Doświadczenia lat minionych ukazujące skutki monopolizacji oddziaływań wychowawczych w tym także zawierające czynnik kształcenia charakteru, nie powinny być pominięte. Implikują konieczność podjęcia problematyki relacji państwo, a wychowanie, wychowanie państwowe, czy wychowawcze państwo. Podobnych analiz wymaga także kwestia etycznych aspektów wychowania opartego na kształtowaniu charakteru w systemach bazujących na doktrynach światopoglądowych /szkoły wyznaniowe/.

Pogłębionej polemiki wymaga także w mojej ocenie kwestia zarzutów formowanych przez przedstawicieli klasycznego liberalizmu wychowawczego wobec edukacji państwowej i kształcenia charakteru, z których wynikają tezy o nadmiernym centralizmie, biurokracji, czy wręcz o systemowym, wyrafinowanym zniewoleniu jednostki przez tak ukształtowany system wychowawczy.

W części drugiej Autorka dokonuje analizy walorów kształcenia charakteru dla wychowania młodego pokolenia w poglądach wybranych przedstawicieli ,Juliusza Payota, Jacka Woronieckiego i Mieczysława Kreutza i Stefana Kunowskiego.

Z analiz tych wynika przekonujące uzasadnienie tezy o potrzebie kształtowania charakteru w procesie wychowania jednak konkluzje dotyczące pytania jak to należy zrobić nie są już tak jednoznaczne.

Autorka analizując problematykę roli kształcenia charakteru trafnie zauważa szczególną rolę jaką ten proces może odegrać w zakresie profilaktyki nieprzystosowania społecznego młodzieży.

W tym zakresie w pełni podzielam poglądy Autorki dotyczące roli reformy polskiego systemu edukacyjnego z lat 90-tych. Utworzenie gimnazjów w warunkach istnienia obowiązku szkolnego nie nadały, tej formie organizacyjnej systemu edukacji powszechnej, charakteru jaki posiadała w czasach II Rzeczypospolitej. Reforma przyczyniła się niestety do rozbitcia elementów kontroli społecznej, zwłaszcza dotyczących przywiązania i zaangażowania, unicestwiła możliwość wykorzystania autorytetu wychowawczego nauczycieli i systemowego oddziaływania wychowawczego. Zmiany jakie wprowadzono w roku 2017, likwidacja gimnazjów na rzecz jednolitej ośmioletniej szkoły podstawowej ,stwarzają podstawy do odbudowania roli wychowawczej szkoły, do kształtowania charakteru wychowanków opartego o wartości tradycyjne i przywrócenia autorytetu społeczeństwu wychowującemu.

Część trzecia pracy zawiera prezentację problematyki badawczej, zastosowanej metody badań oraz analizę wyników badań własnych Autorki. Przyjęte założenia metodologiczne są spójne z wcześniej ukazanymi podstawami teoretycznymi badanej problematyki. Mimo objęcia badaniami dużej populacji /255 osób/ Autorka zdecydowała się zastosować w procesie eksploracji problemu paradygmat jakościowy, korzystając z metody badań fenomenograficznych ,obejmuje analizą wytwory w postaci prac pisemnych objętych badaniami studentów. Dobór metody badań jak i zastosowanych technik interpretacyjnych jest w mej ocenie poprawny.

Autorka w fazie poprzedzającej badania postawiła jeden problem główny i trzy doprecyzowujące go pytania szczegółowe. Na tym etapie w mojej ocenie pominięta została, lub nie w pełni uwypuklona, problematyka samowychowania. Dostrzegalne to jest także w procesie interpretacji wyników badań które pozostawiają otwartą odpowiedź na pytanie czy kształtowanie charakteru jest rezultatem świadomego oddziaływania grup / wytwarzających kulturę/ czy ubocznym efektem procesu socjalizacji. Jaką rolę w tym procesie ma jednostka

i jej świadomy udział w procesie, który w badaniach określono jako samowychowanie.

Konkluzja ,część a)

W mojej ocenie przedstawiona do oceny praca „ *Kształcenie charakteru brakujące ogniwo wychowania*” w pełnym zakresie odpowiada warunkom określonym w obowiązujących regulacjach normatywnych, uwagi zawarte w recenzji mają charakter polemik wobec poglądów Autorki i nie są podstawą do ich podważania, wkład habilitantki w rozwój dyscypliny, którą jest pedagogika jest znaczny i uzasadnia nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego.

b) inne osiągnięcia naukowe

Pozostałe osiągnięcia naukowe habilitantki układają się w trzy obszary tematyczne ,obszar pierwszy dotyczy społeczności lokalnej jako płaszczyzny działań wychowawczych i profilaktycznych, obszar drugi tworzą prace koncentrujące się wokół problematyki resocjalizacji i jej aspektów pedagogicznych, psychologicznych i kryminologicznych , na obszar trzeci składają się publikacje i wystąpienia dotyczące pracy socjalnej i profilaktyki.

W obszarze pierwszym znajduje się kilkanaście artykułów opublikowanych w wydawnictwach krajowych i zagranicznych oraz trzy monografie. Pierwsza z nich autorstwa habilitantki zatytułowana „ *Zachowania ryzykowne współczesnej młodzieży szkolnej u progu adolescencji*” została opublikowana w roku 2016 przez wydawnictwo naukowe UAM. Praca o objętości 293 stron jest wnikliwym studium aspektów fenomenologicznych i etiologii zachowań ryzykownych młodzieży w okresie dorastania. Stosując w badaniach metodę self-report oraz sondaż diagnostyczny Autorka podejmuje udaną próbę odpowiedzi na pytanie „ *Jaki kształt przybierają zachowania ryzykowne w kontekście klimatów bezprawia w środowisku wychowawczym poszczególnych szkół oglądanych przez pryzmat poczucia bezpieczeństwa ucznia*”

Badania zrealizowane zostały w dwóch etapach w latach 2013-2016, wyniki badań ukazują strukturę i dynamikę czynników zagrażających procesowi przystosowania społecznego uczniów w okresie adolescencji. Istotnym efektem badań jest ukazanie roli szkoły w procesie zapobiegania procesowi demoralizacji uczniów z uwzględnieniem aspektów ekologicznych jej funkcjonowania.

Kontynuacja zainteresowań habilitantki funkcjonowaniem szkoły znajduje swoje kolejne potwierdzenie w monografii opracowanej przy współautorskim udziale Marii Dąbrowskiej –Bąk zatytułowanej „*Opresja w szkole* „

Praca o objętości 323 stron została opublikowana przez Wydawnictwo Akademickie Żak w Warszawie w roku 2014. Udział habilitantki w opracowaniu monografii wynosi 50%. W rozprawie ukazano problem funkcjonowania szkoły jako elementu społeczeństwa wychowującego oraz dokonano analizy czynników determinujących /blokujących/ funkcjonowanie szkoły. W procesie badawczym Autorki ukazują zarówno uwarunkowania funkcjonowania szkoły tkwiące w środowisku uczniowskim jak i w procesie zarządzania tą instytucją.

W końcowych rozważaniach podjętych w tym opracowaniu pojawia się problematyka kształtowania charakteru, która została w pełni ukazana w rozprawie habilitacyjnej.

W obszarze pierwszym lokuje się także monografia współautorska Maria Dąbrowska-Bąk, Katarzyna Pawełek zatytułowana „*Dysfunkcjonalność lokalnego społeczeństwa wychowującego*”- praca o objętości 187 stron została opublikowana w roku 2013 przez Wydawnictwo Naukowe UAM. Udział habilitantki w opracowaniu wynosi 50%

W badaniach Autorki zmierzają do uzyskania odpowiedzi na pytanie :” *Jaki kształt przybierają profile dewiacyjne młodych podsądnych w polu zaktualizowanych dysfunkcyjnych wpływów społeczeństwa wychowującego powiatu goleniowskiego*”

Badaniami objęto trzy celowo wyodrębnione grupy nieletnich ukazując w rezultacie profile dewiacyjne badanych nieletnich. Istotnym osiągnięciem badawczym jest opracowanie kierunków działań profilaktycznych podejmowanych na poziomie jednostkowym i ogólnym.

Zasługującym na podkreślenie obszarem działalności naukowej habilitantki jest jej udział w środowiskowych projektach badawczych .

Pierwszy program to badania podjęte na zlecenie Wydziału Zarządzania Kryzysowego i Bezpieczeństwa Urzędu Miasta Poznania oraz Komendę Miejską Policji w Poznaniu pod nazwą Szkoła Wolna od Narkotyków i Przemocy. Badania zmierzały do oceny stanu bezpieczeństwa w poznańskich gimnazjach. Efektem czynności badawczych są liczne raporty (12), w których opracowaniu habilitantka współuczestniczyła, przygotowując podstawy metodologiczne badań i narzędzia badawcze.

Rezultaty badań zrealizowanych w ramach tego projektu były także prezentowane na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych.

Drugi projekt badawczy pod nazwą *Program przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży w Powiecie Goleniowskim* był realizowany przez pracowników Zakładu Resocjalizacji UAM kierownikiem projektu był prof. zw. dr hab. Wiesław Ambrozik. Efektem udziału w projekcie była monografia *Dysfunkcjonalność lokalnego społeczeństwa wychowującego* oraz raporty, wystąpienia i artykuły przedstawione na forach krajowych i zagranicznych.

Drugi obszar zainteresowań badawczych Habilitantki dotyczy problematyki resocjalizacji w środowisku otwartym i zamkniętym. Efektem tych zainteresowań są badania i opracowane na ich podstawie publikacje / siedem artykułów/ podejmujących problematykę przebiegu procesu resocjalizacji i czynników determinujących jego skuteczność. Efektem tych zainteresowań Habilitantki jest także udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych poświęconych tej problematyce oraz członkostwo w redakcjach czasopism *Przegląd Więziennictwa Polskiego* i towarzystwach naukowych */European Society of Criminology/*

Trzeci obszar zainteresowań badawczych dr Katarzyny Pawełek dotyczy pracy socjalnej oraz profilaktyki. Efektem tego zainteresowania jest udział w licznych krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Wymiernym rezultatem czynności badawczych habilitantki z tego zakresu jest 9 opublikowanych artykułów w zagranicznych wydawnictwach naukowych.

Publikacje naukowe w czasopismach znajdujących się w bazie JCR lub na liście ERIH

W tym obszarze habilitantka wykazuje dwie publikacje

Autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach krajowych i zagranicznych nie znajdujących się w bazie JCR lub ERIH

Habilitantka wykazała jedną monografię autorską, dwie monografie współautorskie oraz cztery inne publikacje

Autorstwo lub współautorstwo opracowań, katalogów, i innych publikacji

W tym obszarze Habilitantka wykazuje 48 publikacji w tym 13 opracowań współautorskich

Podsumowanie części b)

Habilitantka wykazała znaczący dorobek we wszystkich analizowanych obszarach jej aktywności naukowej. Efekty jej zainteresowań cechują się wysokim poziomem poprawności metodologicznej i istotnymi walorami przydatności dla praktyki funkcjonowania badanych instytucji i środowisk.

Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

Habilitantka poza obszernym własnym dorobkiem naukowym wykazuje także znaczną aktywność w działaniach organizacyjnych na rzecz Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM. Przez szereg lat aktywnie uczestniczyła w procesie postępowania rekrutacyjnego. Jest członkiem Wydziałowego Zespołu ds. współpracy z otoczeniem społeczno- gospodarczym. Aktywnie uczestniczy, jako członek w pracach Zespołu Pedagogiki Młodzieży przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Jest członkiem Zespołu Pedagogiki Resocjalizacyjnej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN. Aktywnie uczestniczyła w procesie działań organizacyjnych krajowych i zagranicznych konferencji naukowych /wykaz szczegółowych form aktywności w tym zakresie znajduje się w autoreferacie stanowiącym integralną część dokumentacji postępowania habilitacyjnego/

W zakresie popularyzacji nauki obok wcześniej wykazanych osiągnięć należy wymienić współpracę Habilitantki z Departamentem Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu.

Obok wcześniej wykazanych obszarów współpracy zagranicznej Habilitantka prowadziła zajęcia ze studentami z Uniwersytetu w Eichstatt /Niemcy/, oraz uczestniczyła w stażu naukowym na Uniwersytecie w Trnawie /Słowacja/.

Habilitantka uczestniczyła w certyfikowanych warsztatach zorganizowanych przez Państwowy Uniwersytet im. A.S Puszkina w Brześciu.

Za działalność naukowo badawczą była czterokrotnie wyróżniona nagrodą zespołową Rektora Uniwersytetu im A. Mickiewicza w Poznaniu.

Konkluzja

Konkluzja

Dorobek naukowo-badawczy, popularyzatorski, dydaktyczny i w zakresie współpracy zagranicznej przedstawiony przez dr Katarzynę Pawełek oceniam pozytywnie i stwierdzam, że spełnia on ustawowe kryteria określone dla kandydatów do stopnia naukowego doktora habilitowanego, stawiam wniosek o nadanie dr Katarzynie Pawełek stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych.

Marek Heine

